

Grad Požega

Gradski
Muzej
Požege

**Spomen soba
Domovinskog rata
u požeškom kraju**

Poštovani!

Tijekom prošle godine u želji da se na pravi način obilježi doprinos požeškog kraja u stvaranju suverene i samostalne države Hrvatske, Grad Požega je pokrenuo inicijativu otvaranja Spomen sobe Domovinskom ratu u sklopu Gradskog muzeja.

Spomen sobom se na dostojan način zahvaljujemo svim sudionicima koji su na bilo koji način sudjelovali u obrani Požeštine, a posebnu počast odajemo našim poginulim braniteljima.

Ponosni smo na činjenicu da je ovaj postav najnovije povijesti jedan od prvih te vrste u Hrvatskoj kao kompleksna, multimedijalna prezentacija ratnih događanja i svakodnevnog života tijekom agresije i što će se svaki posjetitelj moći upoznati sa gradom koja je po prvi puta stručno i suvremeno objedinjena na jednom mjestu.

Otvaranje Spomen sobe vezali smo uz Dan pobjede i domovinske zahvalnosti jer je i ovo pobjeda zajedničkih nastojanja i suradnje u očuvanju zavičajne povijesti.

Zahvaljujem se svima koji su dali doprinos ovom iznimnom i vrijednom projektu.

Predsjednik Organizacijskog odbora postava
Spomen sobe Domovinskom ratu
Zdravko Ronko

Domovinski rat u požeškom kraju

Težnje hrvatskog naroda za prekidom državnopravnih veza sa Jugoslavijom i demokratskim promjenama došle su do izražaja još 70-tih godina 20. st. kada je grupa političkih, gospodarskih, kulturnih i studentskih vođa u pokretu „Hrvatsko proljeće“ otvoreno ukazala na potrebu reforme federacije i stvaranje samostalnih republika. Taj demokratski pomak je i učinjen 21. veljače 1974.g. proglašenjem Ustava, sa amandmanima kojima se ističe pravo svakog naroda za samoodređenje i odcjepljenje i potvrđuje suverenitet republika i pokrajina.

Proces raspada komunističkog sustava i demokratskih promjena zahvatio je 80.-tih godina i zemlje istočne i srednje Europe kada se razjedinjuje SSSR, ujedinjuju njemačke zemlje, kada se događa „baršunasta revolucija“ u Čehoslovačkoj i demokratske promjene u Mađarskoj, Bugarskoj i Rumunjskoj. Ovakvo stanje pokrenulo je nadalje već lošu situaciju u Hrvatskoj koju je zahvatila gospodarska kriza (prestanak rasta proizvodnje, inflacija, nezaposlenost,...) i potencirala smrt predsjednika države Josipa Broza Tita. Taj proces općeg sloma kod nas očitovao se raspadom Saveza komunista Jugoslavije (SKJ), koji je bio osnovna idejno-politička snaga države i jačanjem velikosrpske ideje u liku Slobodana Miloševića uz koje je stala i vojska JNA.

U cijeloj Hrvatskoj pa i u Požegi situacija je 1990.g. bila zrela za promjene u smislu osmišljavanja života i uređenja svoje države, odnosno obrane hrvatske državnosti. Usvajanjem amandmana na Ustav SR Hrvatske 14. veljače, zatim donošenjem Zakona o izborima već 15. veljače u Saboru su stvoreni pravni uvjeti za provođenje slobodnih, demokratskih i višestranačkih izbora i punu ravnopravnost svih sudionika u izbornom procesu.

Do prvih slobodnih, višestranačkih demokratskih izbora za Vijeće općina, Društveno-političko vijeće Sabora i Vijeće udruženog rada Sabora došlo je 22. travnja 1990. g., a 30. svibnja je svečano konstituiran prvi, posljeratni, višestranački Sabor SRH, što je u Požegi i okolici dočekano sa oduševljenjem. Na sjednici svih vijeća Općinske skupštine konstituirana je prva, posljeratna višestranačka skupština kada su izabrani predsjednik Tomislav Jelić i dopredsjednik Šimun Miletić. Kao reakcija na ove događaje bilo je osnivanje Srpske demokratske stranke (SDS) 27. srpnja 1990. g. u selu Slobošćini kada je za predsjednika izabran Milutin Ivanović.

Na zapadnom dijelu Požeške kotline, paralelno sa političkim promjenama, počinju u ljeto i prve neprijateljske provokacije zbog „ugroženog srpstva“ (2. kolovoza na blagdan sv Ilije u Striježevici i 16. kolovoza na blagdan sv Roka u Orljavcu). Ove provokacije su sve učestalije, posebno nakon raspisivanja referenduma „o srpskoj autonomiji“ u Kninu, zatim u rujnu u Gospiću, Donjem Lapcu, Dvoru, Petrinji,... Na Zvečevu je 26. rujna održan skup regionalnog odbora SDS-a, a 23. prosinca izborna skupština Općinskog odbora SDS-a u Slobošćini. O otporu prema demokratskim promjenama u Hrvatskoj govori sastanak u kolovozu, jer se u orljavačkom kraju vrlo teško prihvaćalo konstituiranje nove vlasti i reizbor u MZ. Pokušalo se ponovo sa pregovorima u studenom između predstavnika općinskih vlasti (Stojan Raguž, Anto Bagarić, Niko Bagarić, Damir Buturac, Nikola Janković i Drago Matošević, Zdenko Farkaš, Antun Božić, i Krešimir Pavelić) i srpskih predstavnika, kada i nakon šest sati nije došlo do dogovora.

Na području naše općine u kolovozu su poduzete mjere samozaštite i to najprije organizacijom Sustava motrenja i obavješćivanja preko Centra za obavješćivanje koji je djelovao u sklopu Sekretarijata za narodnu obranu. Tu su se uključili ljudi iz mjesnih zajednica, Civilne zaštite, radnih organizacija, nabavljeno je 35 ručnih radio stanica, a za pomoć su bili dragocjeni i radio-amateri općine. Iz Centra je tijekom rata oglašena je 191 zračna uzbuna, evidentirani su preleti zrakoplova, kretanje vozila i druge ekscenčne situacije.

Na sjednici Općinske skupštine 25. rujna izabran je na mjesto komandanta Štaba Teritorijalne obrane Miljenko Crnjac, koji je odmah pokrenuo akciju prikupljanja oružja, obzirom da je ranije iz TO sve uskladišteno u kasarnu „Nikola Demonja“ u Požegi.

Tada je započelo i prikupljanje ljudi od povjerenja od kojih su se na papiru već sastavljali vodovi i satnije. U listopadu je nabavljeno i prvo oružje (150 kalašnjikova) i podijeljeno dragovoljcima po cijeloj općini. Oružje se izradivalo u početku i u privatnim radionicama, nabavljalo preko ljudi iz inozemstva i uz pomoć privrednih organizacija („Kamena“), a kasnije se oružje i proizvodilo u „Spinotu“, „Oropletu“, Ljevaonici „Plamen“.

Krajem 1990.g. počelo se i sa pripremama za obranu i podjelom zaduženja na terenu i to: za kutjevačko područje bili su zaduženi Stipo Grgić i Ljubo Protrka, za brestovačko Zvonko Peternel, Vinko Ugrin, Mirko

Sajfert i Davor Balešić, za veličko Stanko Galić, za Kaptol Stanko Štefanac, pleterničko Vlado Leko i Damir Sviben, za čaglinsko područje Žarko Nemeček i za Požegu M. Crnjac, Z Farkaš, A. Božić, D. Matošević, K. Pavelić idr.

Krajem godine je Sabor RH donio odluku o proglašenju i stupanju na snagu Ustava RH, a 5. siječnja 1991.g. predsjednik Tuđman je donio odluku o osnivanju Vijeća za narodnu obranu i zaštitu ustavnog poretka.

Predsjedništvo SFRJ je izdalo Naredbu o razoružavanju rezervnog sastava policije i vraćanju oružja što je još više zaoštrilo međusobne odnose. Požega i bivša općina je tada bila spremna na eventualnu intervenciju vojske. Prva postrojba ZNG-a kod nas nastala je pri policijskoj upravi kao jedina ilegalna snaga. Po zapovijedi MUP-a povećan je broj ljudi u pričuvnom sastavu, koji je formiran kao Vod policije za posebne namjene. Osnovan je 8. ožujka sa 33 dragovoljca iz temeljne policije Policijske postaje Slav. Požega, od ljudi frizički spremnih za ratne zadaće i sa izraženim rodoljubnim osjećajima, na čelu sa prvim zapovjednikom Borislavom Vukojom. Brzo nakon ustroja obavljena je obuka, a ratnici upućeni na prve ratne zadatke. Sve do 1993.g. Vod je samostalno djelovao, a ratovao je osim na našem području od Vinkovaca, Tovarnika i Šida do Vukovara, pa na novogradiškom području, zatim sisačkom, na području Petrinja-Glina, na dubrovačkom u Cavtatu, u akciji „Maslenica“, na Velebitu....

Na području Požeštine, nakon događaja od ožujka do svibnja u

Pakracu, Plitvicama i Borovu Selu, pojavile su se barikade u Mijačima i na Krndiji, na raskršću prema Dubokoj, na području Gradišta, Kujnika, Teroristi se prvi puta oružano oglašavaju za Uskrs bacanjem bombe na Ivandol i pucanjem u selu Mijačima.

Kao odgovor na ove provokacije je stvaranje Međustranačkog vijeća (formirana su u cijeloj državi sa ciljem koordinacije aktivnosti obrane), koje je međusobno podijelilo konkretne zadatke na određenom području. Prikupljen je veliki broj dobrovoljaca koji su bili organizirani na teritorijalnom principu, po mjesnim zajednicama kao postrojbe Narodne zaštite. Iz ovih postrojbi koje su imale oko 5000 ljudi u 123. brigadu je prešlo 1900. Ovo Vijeće, na čelu sa Antom Božićem, je aktivno funkcioniralo do lipnja, kada je formiran Krizni štab.

Požega je davala podršku hrvatskom rukovodstvu 8. svibnja na Općinskoj skupštini, zatim poslije 19. svibnja kada je raspisan referendum i izglasana samostalna i suverena država Hrvatska i 28. svibnja kada je na smotri hrvatskih obrambenih snaga u Zagrebu prisustvovala i delegacija iz Požege.

Početkom lipnja dogovorilo je požeško vojno rukovodstvo, sa ministrom obrane Martinom Špegeljom, da se počne stvarati samostalna bojna Zbora narodne garde. Na stadionu NK „Dinamo“ u Vidovcima 7. lipnja sastalo se 18 dragovoljaca, policajaca koji su bili jezgro Hrvatske vojske u Požegi. Uz zapovjednika M. Crnjca, to su bili Dragan Alešković, Zlatko Bošković, Ante Bošnjak, Vlado Bunjevac, Željko Đurčević, Slavko Fridrih, Tomica Galović, Josip Grbeš, Marijan Hrmić, Drago Jajić, Željko Kalić, Jozo Koutni, Ivan Kvaternik, Mario Levar, Ivica Majer, Anđelko Perković, Tomica Švajda i Željko Tomljanović. Već 13. lipnja su se počeli potpisivati prvi ugovori za 63. samostalni bataljon, koji je u to vrijeme, pored četiri gardijske bigade, bio jedina postrojba ZNG-a „A“ formacije. Sve ostale su bile „B“ formacije ili pričuvni sastav. Broj ljudstva u bataljunu je sve više rastao, posebno kada im se oko 20. lipnja pridružila jedinica MUP-a nakon povratka iz Vinkovaca. Po Zapovijedi, u Požegi je 28. lipnja formirana i 4. bojna 108. brigade (sa sjedištem u Slav. Brodu) na čelu sa zapovjednikom Željkom Samardžijom. Među prvima u Hrvatskoj u Požegi je formirana 14. kolovoza postrojba Vojne policije kojom je zapovijedao Ivan Kvaternik.

Veliki problem kod stvaranja postrojbi ZNG-a je bilo naoružanje i oprema, što je bio opći problem u cijeloj zemlji. Dragocjena je bila pomoć požeških poduzeća (Ljevaonica „Plamen“, „Kamen“, „Oroplet“, „Rade Končar“, IMK „Sloga“ PPK „Kutjevo“, KPD „Orljava“, „Cesta“, „Vodoprivreda“), a 31. srpnja je održan sastanak sa 300 privatnih poduzetnika oko pomoći u organizaciji obrane. Pomoć je stizala i od Hrvata iz inozemstva. Prvi nagovještaji rata u našem kraju bile su provokacije za Uskrs, a prvi sukob sa ekstremistima je bio 28. lipnja u Kamenskoj, kada je policijska patrola, u kontroli prometa zaustavila tri automobila u kojima je bila povezana grupa ljudi na putu prema lokacijama neprijateljskih položaja. Jedan od njih je zapucao iz automata i tu je stradao, a ranjen je M. Ivanović, predsjednik SDS-a koji se nalazio u jednom od automobila. Iz sigurnosnih razloga autobusni promet prema Zvečevu bio je zatvoren. Uznemirenost stanovništva na istočnom dijelu Požeške kotline izazvala je kolona vojnih vozila koja se kretala od Đakova preko Pake i Ruševa prema Dilju, a posebno kada su se dva dana kasnije pojavili vojni zrakoplovi. U kolovozu su srbočetničke snage napale Orljavac i okupirale sjeverozapadni dio općine sa namjerom pripojenja tzv. SAO krajini Zapadna Slavonija, čiji je

centar bio u Pakracu. „Ustanak“ je trebao početi 2. kolovoza, na blagdan sv. Ilije, a informacija o formiranju 12. slavonske udarne brigade se potvrdila nakon oslobođenja ovog kraja od četnika, kada su pronađeni spiskovi sa zaduženjima oružja na području od Kutine do Orahovice.

Sa Kasarnom narodni heroj „Nikola Demonja“ u Požegi (243. autonastavni centar, zapovjedništvo 40. partizanske divizije i 5. auto-transportnog bataljuna) je dogovoreno da se samo uz najavu mogu kretati vozila i obavljati razne aktivnosti u gradu. Zbog toga što je u istočnoj Slavoniji već bjesnio rat i što su provokacije bile sve češće, Krizni štab općine poziva Komandu garnizona 14. rujna da pusti vojnike kućama i nudi časnicima da slobodno pristupe Hrvatskoj vojsci. U skladu sa odlukom Ministarstva unutarnjih poslova i ZNG-a krenulo se i sa opsadom 15/16. rujna, napetost se nastavila sve do 17. rujna kada su obavljani pregovori (A. Bagarić, predsjednik Kriznog štaba, N. Janković, zapovjednik policije, Ž. Samardžija, zapovjednik 4. bojne 108. brigade, Z. Farkaš, zapovjednik Narodne zaštite u pratnji gardista Ž. Kalića, Ž. Čurčevića i Ž. Kurnjavke, te policije R. Lovrić, D. Bilman i D. Nekić), izvršena primopredaja i preuzimanje kasarne, odnosno vojarnje sa svim naoružanjem i objektima (osim baze na Papuku). Tada je palo u ruke naše vojske 10- 12. 000 dugih cijevi, od toga je u Gradišku otpremljeno 3000 komada sa streljivom i 500 različitih vozila.

Budući da se na novogradiškom području vodila žestoka borba, pripadnici 63. samostalnog bataljuna i 4. bojne 108. brigade odlaze na to područje u obranu Hrvatske i požeškog područja. Diverzanti 4. bojne 108. brigade izvode akciju u Pivarima, a od 25. rujna do 20. listopada zajedno drže položaje u Šagovini, Poljanama, Goricama, Smrtiću i Medarima. Postrojbe 63. samostalnog bataljuna nakon 10. listopada odlaze u Tenju, Vinkovce i Marince.

Žestoke borbe su se vodile krajem rujna na području Kamenske i Mijača, kada su na Papuk stigli „Beli orlovi“ i niški specijalci. Usprkos žestokom otporu i pobjedi HV pale su i prve žrtve, poginuli su Ivica Zovko, Mihovil Vojnić, Dragan Mindum, Nikica Mandušić i Branko Terzić, a Igor Zalar je zarobljen i odveden u četnički logor u Bučje. Napadi četnika i jugovojске bili su sve intenzivniji, tako da je raketirano selo Poljanska i Velika 5. listopada, ali srećom nije bilo žrtava. Na području Nježića i Klise 23. listopada smrtno je stradao Dragan Jajić, a dva dana kasnije Ivan Stožicki i Zdravko Bešlić.

Budući da su stanovnici sela sjeverozapadnog dijela požeške općine bili većinom srpske nacionalnosti i kao takvi davali neprijatelju svestranu podršku, Krizni štab je morao poduzeti određene strateške mjere i uz suglasnost zapovjednika Operativne zone HV Osijek Karla Gorinšeka donio odluku da se 26 sela toga područja evakuira. Ova akcija je počela 29. listopada i trebala se završiti u roku 48. sati, a provedena je uz pomoć Civilne zaštite i policije. Tako je stvorena crta obrane kod Oblakovca preko Orljavca, Lučinaca i Poljanske do Kantrovaca u dužini od 46 kilometara, a zahvaljujući tome je život u većem dijelu Požeštine tekao nesmetano.

Paralelno sa ovim događanjima u gradu su vršene tijekom listopada pripreme oko ustroja 123. brigade HV. Činili su je 63. samostalni bataljun ZNG-a i 4. bojna 108. brigade na čelu sa zapovjednikom Miljenkom Crnjcem. Brigadi je uskoro pristupio veliki broj pripadnika Narodne zaštite.

Stanje se u studenom sve više pogoršavalo učestalim topničkim i pješadijskim

napadima, miniranjem dalekovoda i pruga, pogibijama novih gardista (D. Rukelja i B. Habeka), na kraju raketiranjem samoga grada 13. studenog, što je dovelo do odluke da treba krenuti u oslobođenje okupiranih područja. Nakon probijanja fronte kod Daruvara i Lipika i povlačenja neprijatelja na Psnj i Papuk u akciji „Gradina“ 10. prosinca „Gradina“ su 123. brigada i 121. gradiška brigada HV poduzele borbeno djelovanje prema psunjskim selima na granici dviju općina i ušli u 13 sela. Akcija je nastavljena dalje prema neprijateljskim uporištima, što je izazvalo paniku i povlačenje sa položaja tako da su 16. prosinca u akciji „Sokolina“ zauzeti Gornji Vrhovci, a dan kasnije Zvečevo. Bježeći sa položaja ostajale su velike količine hrane, oružja i streljiva, dokumentacije i dr. Vojska 123. brigade potom prolazi 17. prosinca u akciji „Johanesburg“ šire područje kroz sela Striježevicu, Amatovce, Bogdašić, Ševce i Kamensku. Borba za Kamensku i Mijače trajala je tjedan dana i odnijela je nove žrtve (M. Garić i J. Jelić), a u pomoć neprijatelju su stigli i vojni zrakoplovi. Od 18.-21. prosinca poduzeta je akcija „Laništa“ kada je izvršena akcija čišćenja u smjeru Kamenske, jakog uporišta prema Bučju. Na Kamensku se krenulo 21. prosinca u akciji „Prkos“, kada su granate padale sve do Skenderovaca i Zakorenja, a zatim u akciji „Pecaljka“ sljedećeg dana istjerivanje neprijatelja trajalo je sve do 24. prosinca. Tada Zapovjedništvo 123. brigade objavljuje

neprijatelju poziv na predaju, na Božić su oslobođeni Sažije, Mijači i Kamenska, a sljedećeg dana u akciji „Velebit- Ključ“ pripadnici 123. brigade ulaze u Bučje, četnički logor, gdje se sastaju sa 136. slatinskom i 127. virovitičkom brigadom. Do Stare godine u akciji „Bježanija“ nastavljeno je čišćenje uz cestu Kamenska Bučje, gdje sudjeluje i 121. brigada HV. Početkom 1992.g. slijede akcija „Bedem“, pa „Orada“ kada je 3. siječnja je sklopljeno Sarajevsko primirje. Unatoč tome vodile su se žestoke borbe kad su u pomoć neprijatelju stigle jedinice prizrenskog bataljuna pod komandom Banjalučkog korpusa sa ciljem prodora prema sjeveru. Uz velike gubitke ovaj plan se nije ispunio i naša vojska je ušla osim u zloglasno Bučje i duboko u pakračko područje držeći položaje sve do dolaska UNPROFORA.

Mirjana Šperanda, prof.

IMPRESSUM

Izdavač:
Grad Požega
Gradski muzej Požege

Za izdavača:
Mr.sc. Marijan Cesarik, dr. med.,
Maja Žebčević Matić, dipl. etn

Organizacijski odbor postava Spomen sobe Domovinskom ratu:

Predsjednik: Zdravko Ronko, župan Požeško slavonske županije

Zamjenik predsjednika: Krešimir Pavelić -
Udruga dragovoljaca i veterana domovinskog rata

Članovi: Kata Ronko - Udruga roditelja poginulih branitelja Domovinskog rata Grada Požege, Željko Grgić - Udruga specijalne policije Trenk, Zoran Jušić - Udruga prvi hrvatski redarstvenik, Stjepan Dražetić - Udruga hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata, Silvana Kordiš - Udruga udovica hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, Ivica Podgornjak - Udruga hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata, Milan Martić - Nezavisna udruga hrvatskih branitelja oboljelih od PTSP-a, Miljenko Crnjac, Anto Bagarić, Drago Matošević, Vlado Engelman, Željko Kalić, Zvonko Peternel, Željko Samardžija, Ivan Del Vecchio, Mirjana Šperanda, Maja Žebčević Matić

Autorica postava:
Mirjana Šperanda, prof.

Fotografije i presnimci:
Gradski muzej - Zbirka Domovinskog rata - fototeka, Državni arhiv Slavonki Brod - Odjel Požega (fond Požeški list - fototeka), privatna zbirka Vesne Milković, Foto Kaća, Duško Mirković, Domagoj Zarić

Izrada karata:
Anto Bošnjak, Marijan Grbac

Grafička priprema i likovno oblikovanje:
Domagoj Zarić za AUREAmarketing i Mirjana Šperanda

Izrada multimedijalnih sadržaja:
Denis Treskanica

Ustupanje i obrada audio - vizualnog materijala:
Županijski radio Požega, GFR -Požega, Privatna arhiva Davorka Krstanović,
Marija Bajt, Slavko Bužančić

Lektor:
Branko Šimunović

Naklada:
1500 kom

Tisak:
ARCA Nova Gradiška

Zahvaljujemo se udrugama proizašlim iz Domovinskog rata, sudionicima Domovinskog rata i svima koji su na bilo koji način sudjelovali u izradi ove Spomen sobe